

ONDERZOEK NAAR BEDELARIJ, LANDLOPERIJ EN ALCOHOLISME, BIJ WOONWAGEN- EN WOONSCHIPBEWONERS IN 1911

Op 22 september 1903 werd bij Koninklijk Besluit een staatscommissie inzake Bedelarij en Landlooperij, Woonwagens en Woonschepen, Habitueele Dronkenschap ingesteld onder leiding van Prof. Mr. J. Domela Nieuwenhuis. Deze commissie moest onderzoeken ‘welke aanvulling en wijziging het in het strafwetboek aangenomen stelsel van bestraffing van bedelarij en landlooperij en de toepassing daarvan in de praktijk behoeven om een meer doeltreffende bestrijding van dat maatschappelijk euvel te verzekeren’.

Onderzoek naar leefomstandigheden uitgesteld

In 1907 had de commissie de opdracht weliswaar afgerond, maar men wilde toch nog een uitgebreid onderzoek uitvoeren naar, zoals het toen werd verwoord: ‘*Den juiststen omvang van dit maatschappelijk kwaad en van de gevolgen, die een wetsontwerp zoude met zich brengen*’. In die tijd werd namelijk aangenomen dat veel bedelaars en dronkzuchtigen in woonwagens en woonschepen woonden en rondtrokken en dat het slecht gesteld was met hun leefomstandigheden. Maar tot op dat moment kon dat nog op geen enkele concrete wijze hard gemaakt worden dat dit beruste op werkelijkheid. Dit (landelijk) onderzoek, waarbij deze woonvormen nadrukkelijk in het onderzoek zouden worden meegenomen, werd echter uitgesteld tot 1911.

Uitslag onderzoek gunstig, maar beter voor woonschepen

Bij het onderzoek in 1911 werd onder meer gekeken naar de leefomstandigheden in de woonwagens en woonschepen (aantal vierkante meters), gezondheidsaspecten (overdracht besmettelijke ziekten), het inkomen van de bewoners, hun naleving van de wet op de leerplicht en het drankgebruik (de reden waarom de staatscommissie in eerste instantie was aangesteld).

De uitkomsten van het onderzoek (zie bijlage I) bleken voor bewoners van woonschepen beter uit te vallen dan die voor woonwagenbewoners. De verspreidingskans voor besmettelijke ziekten bij de woonschippbewoners werd laag en de huisvesting, de opvoeding en scholing van de kinderen werden redelijk geacht. Ook betreffende het drankgebruik kwam er een gunstig beeld naar voren. De cijfers voor de woonwagenbewoners vielen aanmerkelijk slechter uit. Toch werd het onderzoek in zijn algemeenheid met een gunstig oordeel afgesloten. De betrokken burgemeesters concludeerden dat het resultaat geheel in strijd was met de heersende opvatting dat het misbruik van sterke drank schering en inslag was onder deze bevolkingsgroepen.

Wet op de woonwagens en woonschepen toch ingevoerd

De staatscommissie oordeelde echter dat, als gevolg van het feit dat de woonwagens en woonschepen zich vaak verplaatsten, de politiekorpsen van de verschillende gemeenten zich geen goed beeld hadden kunnen vormen omtrent het drankgebruik. Veel woonwagen- en woonschippbewoners waren immers vaak te kort in een stad of dorp om tot een juist oordeel te kunnen komen.

Op basis van dit gegeven werd dan toch maar besloten om de woonwagens en woonschepen in een wet op te nemen, al was het alleen maar om registratie mogelijk te maken. Er werd nog even gewikt en gewogen of het zin had om aparte wetten voor de wagens en de schepen op te stellen, maar uiteindelijk werd besloten om beide woonvormen in één wet op te nemen.

Resultaten van het onderzoek naar de omstandigheden in woonwagens en woonschepen door de Staatscommissie inzake Bedelarij en Landlooperij, Woonwagens en Woonschepen, Habitueele Dronkenschap, uitgevoerd in 1911.

[194. 4.]

11

Regeling betreffende woonwagens en woonschepen.

(194. 4.)

BIJLAGE VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING.

I. Aantal en aard van de woonwagens en woonschepen en van hun bewoners op 5 Juli 1911.

Aantal woonwagens en woonschepen.

Op 5 Juli 1911 zijn in Nederland aangetroffen 584 woonwagens en 1123 woonschepen, als volgt verdeeld over de verschillende provinciën:

	Woonwagens.	Woonschepen.
Noordbrabant . . .	80	55
Gelderland . . .	72	36
Zuidholland . . .	41	117
Noordholland . . .	147	109
Zeeland . . .	6	4
Utrecht . . .	30	29
Friesland . . .	12	393
Groningen . . .	52	209
Overijssel . . .	32	70
Drente . . .	42	94
Limburg . . .	70	7
	584	1123

Inrichting der woonwagens en woonschepen.

Van deze voer- en vaartuigen hadden:

één vertrek	402 woonwagens	387 woonschepen
twee vertrekken	154 "	461 "
drie of meer vertrekken	25 "	275 "

terwijl drie woonwagens geheel onbewoond en niet als woning ingericht waren.

Van de woonwagens en woonschepen, die slechts uit één vertrek bestonden, was, voor zoover dit door de burgemeesters is opgegeven, de inhoud:

5 M ³ . of minder ten aanzien van 54 woonwagens, 48 woonschepen		
5—10 M ³ .	168	100
10—20 M ³ .	150	161
20—30 M ³ .	21	45
meer dan 30 M ³ .	5	31

Van de woonwagens en woonschepen, die uit twee vertrekken bestonden, was de inhoud van het eene vertrek (woonvertrek):

10 M ³ . of minder bij 74 woonwagens, 140 woonschepen		
10—20 M ³ .	50	209
20—30 M ³ .	21	71
meer dan 30 M ³ .	6	27

terwijl de inhoud van het andere vertrek (slaapvertrek) was:

5 M ³ . of minder bij 79 woonwagens, 116 woonschepen		
5—10 M ³ .	39	190
10—20 M ³ .	29	119
meer dan 20 M ³ .	3	23

In de meerderheid der woonwagens was geen gelegenheid tot behoorlijke huisvesting, namelijk in 319 wagens.

De minderheid, waar wel van een behoorlijke huisvesting kon worden gesproken, was vrij groot: 255. Het grootste gebrek bij de onvoldoende wagens was te weinig ruimte.

Bij 294 van de 319 ongeschikte wagens wordt dit als reden van het afkeurend oordeel opgegeven. Bij 27 woonwagens was bouwvalligheid een aanmerkelijk gebrek.

De groote meerderheid der woonschepen bood voldoende huisvesting 848. Slecht was de huisvesting in 217 woonschepen, waarvan 163 te klein en 56 bouwvallig waren.

Behoorlijke gelegenheid tot verwarming zonder brandgevaar bestond in 401 woonwagens en 1046 woonschepen, onvoldoende gelegenheid in 175 woonwagens en 68 woonschepen.

In het algemeen werden weinig opmerkingen gemaakt over gebrek aan afgescheiden slaapplekken. Samenwoning van ongehuwde volwassenen van verschillend geslacht in één vertrek kwam weinig voor.

Slechts ten aanzien van 44 woonwagens en 38 woonschepen werd de toestand in dit opzicht bepaald ongunstig genoemd.

Waar de groote fout der onvoldoend ingerichte woonwagens en woonschepen was het gebrek aan ruimte, is het niet te verwonderen, dat herstel vrijwel onmogelijk is. Verbetering werd dan ook onmogelijk geacht ten aanzien van 289 wagens, terwijl alle 217 ongeschikte woonschepen voor verbetering onvatbaar werden geacht.

Bestemming van de woonwagens en woonschepen.

Ongeveer 100 woonwagens en 700 woonschepen hebben uitsluitend de bestemming om den bewoners tot woning te dienen.

Van de woonwagens, die ook nog tot andere doeleinden worden gebruikt, dienen 420 mede als vervoermiddel, 27 tot berging van goederen, waarin handel wordt gedreven, 15 tot werkplaats, terwijl acht woonwagens feitelijk alleen den naam hondenkar waardig waren.

Van de woonschepen, die niet uitsluitend tot woning dienen, worden 217 tevens gebruikt als vervoermiddel voor de bewoners zelf, 109 als bergplaats van goederen, 80 voor het goederenvervoer.

Waar de woonwagens meerendeels mede gebezigd werden als vervoermiddel is het begrijpelijk, dat slechts drie en veertig woonwagens voortdurend op dezelfde plaats blijven en daarentegen 532 woonwagens steeds een wisselende standplaats hebben.

Regeling betreffende woonwagens en woonschepen.

Van de woonschepen daarentegen liggen 587 steeds op dezelfde plaats, terwijl 522 een wisselende ligging hebben.

371 woonwagens worden het geheele jaar door bewoond, 205 alleen gedurende bepaalde tijden. Van deze laatsten worden 195 niet bewoond gedurende de wintermaanden, wanneer de bewoners in den zomer de kermissen bereizend, voor de meerderheid wonen in een gewoon huis.

1035 woonschepen worden het geheele jaar bewoond, 55 alleen gedurende bepaalde tijden.

Aantal der bewoners der woonwagens en woonschepen.

Van de woonwagens en woonschepen uit één vertrek bestaande werden bewoond door:

1 of 2 meerderjarigen	55 woonwagens, 115 woonschepen,
id. met 1 of 2 kinderen	124 " 84 "
id. met 3—6 kinderen	146 " 137 "
id. met meer dan 6 kinderen	33 " 18 "
3 of meer meerderjarigen	9 " 19 "
id. met 1—2 kinderen	11 " 5 "
id. met 3 of meer kinderen	18 " 10 "
alleen minderjarigen	3 " "

Van de woonwagens en woonschepen, uit meer dan een vertrek bestaande werden bewoond door:

1 of 2 meerderjarigen	50 woonwagens, 135 woonschepen,
id. met 1—2 kinderen	52 " 169 "
id. met 3—6 kinderen	42 " 232 "
id. met meer dan 6 kinderen	12 " 49 "
3 of meer meerderjarigen	3 " 52 "
id. met 1—2 kinderen	10 " 50 "
id. met 3 of meer kinderen	8 " 43 "
alleen minderjarigen	3 " 2 "

Aard der bewoners in woonwagens en woonschepen.

Hierbij worde voor alles de opmerking gemaakt, dat vaak op een of meer vragen door de Burgemeesters geen antwoord is gegeven, zoodat deze cijfers allermint volledig zijn.

De bevolking der 584 woonwagens en 1123 woonschepen kan geschat worden op resp. ongeveer 2800 en 5200 personen.

Vreemdeelingen waren daarvan 142 en 13 (als niet vreemdeeling opgegeven in de woonwagens 1866, 3042 in de woonschepen).

Volgens de opgaven zouden hebben:

voldoende middelen van bestaan 1842 bewoners der woonwagens en 4613 bewoners der woonschepen:

gebrekkige middelen van bestaan 182 bewoners der woonwagens en 146 bewoners der woonschepen:

bepaald onvoldoende middelen van bestaan 509 bewoners der woonwagens en 214 bewoners der woonschepen.

Omtrent 1608 bewoners van woonwagens en 4744 bewoners van woonschepen bestaat geen vermoeden dat zij zich aan eenig strafbaar feit schuldig maken.

Omtrent 302 bewoners van woonwagens en 13 bewoners van woonschepen, wordt vermoed, dat zij bedelen; omtrent respectievelijk 475 en 140 wordt dit als zeker vermeld. Aan andere strafbare feiten zoals strooperij en diefstal zouden slechts respectievelijk 56 en 21 bewoners zich schuldig maken.

Van de bewoners der woonschepen leven 150 personen van genoten onderstand.

Zijn de opgaven betrouwbaar, dan zouden slechts 142 woonwagens bewoners en 206 bewoners van woonschepen zich schuldig maken aan drankmisbruik. Omtrent respectievelijk 1558 en 4314 bewoners (waaronder echter zeer veel uiterst jonge kinderen) wordt vermeld: geen misbruik van drank.

Slechts van 120 bewoners der woonwagens en 131 bewoners van woonschepen wordt vermeld het bestaan van onderlinge vechtpartijen. Ten aanzien van respectievelijk 1564 en 3467 personen wordt een goede verhouding aanwezig geacht.

In respectievelijk 44 en 35 gevallen zou bestaan een samenleving buiten huwelijk.

Als ordelijk levend worden genoemd 1445 bewoners der woonwagens, 4892 bewoners der woonschepen, als orde-verstorend respectievelijk 715 en 109, als lastig, doordat zij voedsel vragen voor zich zelf of voor hunne paarden, 75 bewoners van woonwagens.

Omtrent 1277 personen, wonend in een woonwagen, en 4385 personen, wonend in een woonschip, wordt verklaard dat geen gevaar bestaat voor het overbrengen van besmettelijke ziekten. Ten aanzien van respectievelijk 788 en 68 personen wordt dit gevaar niet denkbeeldig geacht.

Terwijl deze opgaven nog vrij gunstig zijn te noemen, zijn de opgaven omtrent de opvoeding der kinderen van de woonwagensbewoners bepaald slecht.

Omtrent slechts 248 kinderen wordt gewag gemaakt van een goede opvoeding, 447 kinderen mogen zich in een vrij goede opvoeding verheugen, doch 664 kinderen worden verklaard beslist slecht te worden opgevoed.

Toevalig wordt ditzelfde getal 664 bereikt door de opgaven der kinderen, die, ofschoon in den leerplichtigen leeftijd, in het geheel geen school bezoeken. 354 kinderen bezoeken slechts ongeregeld de school.

Ten aanzien van de kinderen van bewoners van woonschepen is de toestand veel gunstiger: 2069 kinderen ontvangen een goede opvoeding, 327 een vrij goede, slechts 185 een slechte opvoeding.

Geen school wordt bezocht door 143 leerlingen-leeftijd-hebbende-kinderen, weinig schoolbezoek komt voor bij 293.

II. Gemeentelijke verordeningen betreffende woonwagens en woonschepen.

De uitkomst van een ingesteld onderzoek naar het aantal en den inhoud der gemeentelijke verordeningen stemt vrijwel overeen met het vermeldde in het rapport der Staatscommissie.

Het aantal verordeningen is ongeveer hetzelfde, iets meer dan de Staatscommissie vermeldde, door Limburg vooral.

	Aantal verordeningen:	
	In 1911.	Tijdens onderzoek Staatscommissie.
Noordbrabant	63	88
Gelderland	52	50
Zuidholland	41	20
Noordholland	35	29
Zeeland	4	1
Utrecht	28	15
Friesland	36	41
Groningen	52	49
Overijsel	45	43
Drente	32	24
Limburg	97	18
	485	378

Ook wat den inhoud betreft, blijft het Verslag der Staatscommissie grotendeels nog overeenkomstig de waarheid.

A. Woonwagens.

De groote meerderheid der verordeningen laat het verblijf binnen de gemeente afhangen van den wil van Burgemeester en Wethouders. De vorm der verordeningen is, dat hetzij het verblijf wordt verboden zonder vergunning van Burgemeester

Regeling betreffende woonwagens en woonschepen.

en Wethouders, hetzij het verblijf volstrekt verboden wordt, behoudens ontheffing van dit verbod door Burgemeester en Wethouders.

In 106 gemeenten komt voor een verbod voor de geheele gemeente om daar te verblijven zonder toestemming van Burgemeester en Wethouders, in 71 gemeenten wordt dit verbod alleen gesteld voor de openbare wegen, met eenige beperking of uitbreiding.

In 43 gemeenten wordt verboden het staan met woonwagens op andere plaatsen dan door Burgemeester en Wethouders aangewezen.

In 5 gemeenten wordt voor Burgemeester en Wethouders de mogelijkheid ontheffing te verleen en beperkt tot kermissen en andere algemeene feestelijkheden.

Een onbeperkt verbod, waaraan ook Burgemeester en Wethouders niets kunnen veranderen, wordt gegeven in 19 gemeenten voor het verbod op openbare wegen, voor 9 gemeenten voor het verblijf in de geheele gemeente.

Een tijdens het rapport der Staatscommissie blijkbaar nog niet bekende, doch thans veelvuldig voorkomende verordening is, dat alléén verboden wordt het verblijf in een gemeente, wanneer dit een zekeren termijn overschrijdt: in 116 gemeenten komt thans een dergelijke bepaling voor, al of niet vergezeld van een bepaling dat Burgemeester en Wethouders ook na dien termijn nog vergunning kunnen geven.

Het verder gaande verbod, om een wagen tot woning te bezigen ook al is de wagen van de raderen afgenomen, komt nog voor in 7 gemeenten.

In 32 gemeenten wordt daarvoor een vergunning van Burgemeester en Wethouders geëischt, met geheele vrijheid voor Burgemeester en Wethouders wannéér die te geven, terwijl in 36 gemeenten Burgemeester en Wethouders een dergelijke vergunning alléén mogen geven, wanneer het geldt: *a.* kermissen; *b.* doortrekkende personen voor niet langer dan 24 uur.

Een verbod woonwagens tot woning te gebruiken, tenzij het verblijf niet langer duurt dan b. v. 2, 3 of 4 uur en minstens acht dagen verlopen zijn sinds het vorig verblijf in die gemeente, komt voor in 26 verordeningen. Ook in deze gemeenten kunnen Burgemeester en Wethouders vergunning verleen: *a.* bij kermissen, *b.* aan doortrekkende personen.

In 18 gemeenten wordt verboden terug te keeren binnen een bepaalden tijd.

In 111 gemeenten wordt bepaald, dat de vergunning geacht wordt onmiddellijk te zijn ingetrokken, zoodra een der bewoners van den woonwagen zich heeft schuldig gemaakt aan bedelarij of een ander strafbaar feit.

In 77 gemeenten wordt vereischt in het belang der hygiëne een verklaring van den Burgemeester der vorige verblijfplaats, o. a. behelzende, dat daar geen besmettelijke ziekte heeft geheerscht.

Slechts in één gemeente wordt geëischt, dat de woonwagen geschikt moet zijn voor het verblijf van de daarin wonende bewoners.

In enkele gemeenten wordt nog bepaald, dat een aanzegging door de politie tot verwijdering moet voorafgaan, wil er sprake zijn van een strafbaar verblijf.

B. Woonschepen.

De groote meerderheid der verordeningen omtrent woonwoonschepen eischt een schriftelijke vergunning (of verleende ontheffing) van Burgemeester en Wethouders.

Aldus wordt in 89 gemeenten geëischt de toestemming van Burgemeester en Wethouders om in de gemeente ligplaats te nemen, in 32 gemeenten wordt dit slechts geëischt voor het liggen in de openbare wateren.

Een algemeen verbod, zonder uitzonderingsbevoegdheid, komt voor in 8 gemeenten, terwijl 3 gemeenten hebben een onvoorwaardelijk verbod in openbare wateren te liggen met een woonschip.

Ook ten aanzien van woonschepen komt de bepaling voor, dat eerst na verloop van een zekeren termijn het liggen met een woonschip strafbaar wordt, al of niet met vergunningsmogelijkheid: aldus in 19 gemeenten.

In 5 gemeenten wordt de terugkeer binnen bepaalden tijd verboden.

In 1 gemeente wordt verboden in de gemeente te komen met een woonschip, ongeschikt voor het verblijf.

In 2 gemeenten wordt het verblijf alleen toegestaan aan hen, die geen voldoende woning in de gemeente kunnen verkrijgen.

